

TỔNG QUAN VỀ CÁC NGUYÊN TẮC CƠ BẢN CỦA HOẠT ĐỘNG BÁO CHÍ

Ngày nay, cùng với sự phát triển của xã hội, trình độ công chúng báo chí đã được nâng cao. Công chúng có khả năng tự phán xét các sự kiện và vấn đề do báo chí nêu ra. Mặt khác, khi trình độ tác nghiệp và ý thức tự giác của đội ngũ nhà báo đạt được trình độ nhất định, thì hoạt động báo chí càng phải tuân thủ những nguyên tắc nhất định.

Nguyên tắc là những quy định được đặt ra và phải tuân thủ chặt chẽ trong các hoạt động, hành vi, quy trình nhất định. Nguyên tắc chính là những phép cơ bản do con người định ra, cần phải tuân thủ khi tiến hành hoạt động nào đó. Hoạt động của con người luôn có tính mục đích. Do đó, để đạt được mục đích đã dự định, người ta cần đề ra kế hoạch, xác định rõ nội dung công việc, các nguyên tắc, cách thức tiến hành, phương tiện thực hiện và điều kiện bảo đảm,... Vì vậy, nguyên tắc là một trong những yếu tố cơ bản giúp bảo đảm đạt được mục đích hoạt động của con người với tư cách cá nhân, nhóm xã hội và cộng đồng xã hội nói chung.

Như vậy, nguyên tắc là phạm trù thuộc về chủ quan, nhưng không phải chủ quan thuần túy, mà là kết quả của việc nhận thức môi trường thực tế khách quan do con người nhận thức và khái quát được.

Với vai trò thực hiện chức năng thông tin trong xã hội, báo chí hàng ngày hàng giờ tác động đến tư tưởng, tình cảm của đông đảo nhân dân, vì vậy, báo chí nhất thiết phải tuân thủ những quy tắc, chuẩn mực, phương thức nhất định. Các quy tắc và chuẩn mực chung của hoạt động báo chí giúp cho nó thực hiện được chức năng của mình gọi là nguyên tắc báo chí. Nói khác đi, đó là cơ sở phương pháp luận của hoạt động báo chí. Đó là những nguyên tắc hành nghề, tác nghiệp. Tùy theo môi trường hoạt động của báo chí như thể chế chính trị, văn hóa, luật pháp và trình độ phát triển, báo chí các nước có những nguyên tắc hoạt động chung, đồng thời có những nguyên tắc cụ thể mang tính đặc thù của mỗi nước.

Cơ sở hình thành các nguyên tắc hoạt động báo chí là do những điều kiện khách quan, chủ quan chi phối. Đồng thời, nguyên tắc được xác lập là nhằm bảo vệ lợi ích của chủ thể hoạt động. Nếu các nguyên tắc hoạt động báo chí được xác lập một cách khách quan, phù hợp với điều kiện lịch sử, báo chí sẽ hoạt động có hiệu quả, đạt được mục đích. Nguyên tắc chỉ đúng khi nó phù hợp với

điều kiện và hoàn cảnh của thời đại. Như vậy, các nguyên tắc hoạt động báo chí có tính lịch sử, trong những điều kiện lịch sử nhất định. Mặt khác, trong mỗi nguyên tắc hoạt động có yếu tố hạt nhân bất biến, lại có yếu tố ứng biến cho phù hợp với tình hình trên cơ sở kiên định mục tiêu đã định. Việc nhận thức và vận dụng các nguyên tắc trong hoạt động báo chí phụ thuộc vào khả năng nhận thức các quy luật vận động khách quan của cuộc sống, năng lực nắm bắt và xử lý tình huống trong quá trình tiếp cận, khám phá các sự kiện và vấn đề thời sự đang đặt ra nhằm bảo đảm mục đích thông tin. Việc nhận thức và thực hiện các nguyên tắc hoạt động báo chí khi đạt đến mức tự giác, sẽ trở thành linh cảm nghề nghiệp, bản lĩnh chính trị - nghề nghiệp của nhà báo.

Bên cạnh các nguyên tắc chung cơ bản của đạo đức, văn hóa xã hội, báo chí có những nguyên tắc đặc thù riêng trong hoạt động của mình. Những nguyên tắc hành nghề tác nghiệp của nhà báo phản ánh quá trình nhận thức về mục đích hành nghề, về đối tượng phục vụ, về con đường và cách thức, bộ quy tắc công cụ cần có của nhà báo để đạt được mục đích và thu phục được công chúng, nhóm đối tượng ở mức cao nhất có thể. Nói cách khác, nguyên tắc hoạt động vừa là yêu cầu khách quan, tất yếu, có tính quy luật, đòi hỏi con người phải nhận thức, mặt khác, nó phản ánh trình độ, năng lực nhận thức và hành động của con người trong quá trình hoạt động. Do đó, việc nhận thức và vận dụng các nguyên tắc hành nghề thể hiện năng lực và bản lĩnh nghề nghiệp của nhà báo; hiện văn hóa chính trị, đạo đức nghề nghiệp, trách nhiệm xã hội và là yếu tố cơ bản định hình phong cách, nhân cách của nhà báo. Đó là tiêu chí và quá trình thể hiện rõ nhất tính chuyên nghiệp của báo chí. Do đó, quá trình hành nghề tác nghiệp, đòi hỏi nhà báo cần phải nhận thức và xác định rõ ràng lý tưởng và đối tượng phục vụ của mình?

Trên cơ sở nền tảng lý luận Mác-Lênin, tư tưởng Hồ Chí Minh và quan điểm của Đảng Cộng sản Việt Nam, hệ thống các nguyên tắc hoạt động của báo chí nước ta hiện nay bao gồm: tính khách quan, chân thật, tính khuynh hướng tính nhân dân - dân chủ, tính dân tộc và quốc tế; tính nhân văn.. Hệ thống những nguyên tắc này có mối liên hệ chặt chẽ với nhau, bổ sung cho nhau và cùng thể hiện trong môi trường điều kiện cụ thể của quá trình hoạt động báo chí.

Nguyên tắc về tính khách quan chân thật

Trên thực tế, uy tín hoạt động của cơ quan truyền thông báo chí phụ thuộc vào chất lượng thông tin do cơ quan báo chí đó cung cấp, mức độ tính khách quan, chân thật của những thông tin đó. Thông tin báo chí nếu thiếu khách quan, chân thực, thông tin một chiều và áp đặt, trên thực tế không những gây cản trở quá trình nhận thức và hành động của công chúng xã hội trong quá trình hoạt động thực tiễn, mà còn sẽ bị công chúng xa lánh, tẩy chay. Vì vậy, vai trò, vị thế xã hội của tờ báo sẽ suy giảm, năng lực và hiệu quả tác động của báo chí sẽ rất hạn chế. Tuy nhiên, hiệu như thế nào là khách quan, chân thật và vận dụng nó ra sao trong hoạt động nghề nghiệp lại là vấn đề không đơn giản, thậm chí thường xuyên gây tranh luận không hồi kết.

Khách quan trong hoạt động báo chí có thể được hiểu là việc thông tin, phản ánh các sự kiện và vấn đề thực tế với đầy đủ các chi tiết vốn có của nó, không thêm bớt, không thiên lệch, thiên vị; thông tin sự kiện đúng như nó vốn có trong thực tiễn. Khách quan theo nghĩa nguyên sơ như vậy, có thể nói không có một cơ quan báo chí nào, không một nhà báo nào có thể thực hiện được. Vấn đề này có nhiều lý do khách quan, chủ quan. Do đó, tính khách quan chỉ là tương đối. Do sự kiện và vấn đề thời sự rất phức tạp, nhiều chi tiết đan xen và đòi hỏi thông nhanh; do khả năng nhận thức của nhà báo; do mục đích thông tin và tiêu chí lựa chọn...

Ngoài yếu tố khách quan, thông tin phải được phản ánh một cách chân thật, theo đó, thông tin đòi hỏi ở cấp độ cao hơn; cần sự cố gắng về nhiều mặt của mỗi nhà báo cũng như tòa soạn mới có thể đạt được trong quá trình phản - thực tiễn. Thông tin đúng bản chất tình hình, đòi hỏi nhà báo phải hiểu thực chất tình hình, thực chất vấn đề và biết Cách chọn lọc sự kiện và vấn đề thông tin - những sự kiện có khả năng nói lên bản chất vấn đề, bản chất tình hình. Như vậy, có thể có thông tin khách quan nhưng không phản ánh đúng bản chất tình hình, tức là không chân thật, vì sự kiện thông tin tuy có xảy ra thật nhưng không phản ánh đúng bản chất tình hình của vấn đề và tiến trình phát triển.

Do vậy, việc bảo đảm nguyên tắc khách quan, chân thật ở các cấp độ khác nhau, đòi hỏi nhà báo lao động sáng tạo nghiêm túc, có kiến thức, kinh nghiệm, trí tuệ, đạo đức, trách nhiệm xã hội và bản lĩnh nghề nghiệp.

Một trong những yêu cầu cơ bản tính khách quan, chân thật của thông tin báo chí là khuynh hướng chính trị của cơ quan báo chí đại diện cho lợi ích của ai

và đó có phải là xu thế phát triển của lịch sử, có đại diện cho lợi ích, nguyện vọng và mong đợi của đại đa số quần chúng nhân dân và công chúng xã hội. Sau đó, mảng đề tài thông tin mà báo chí ưu tiên, có phù hợp với nhu cầu, thị hiếu của đông đảo công chúng xã hội, của xu thế vận động, phát triển của cuộc sống hay là chỉ nhằm mục đích giật gân câu khách bởi những câu chuyện bên lề cuộc sống, thậm chí chỉ hướng vào thị hiếu tò mò, thấp hèn của số ít công chúng. Hiện nay một số toà soạn báo chí của chúng ta mang danh là cơ quan ngôn luận của tổ chức nhưng lại chỉ tập trung làm nổi bật, làm đậm câu chuyện tiền, tình, tù, tội, đâm chém, hãm hiếp để câu khách.

Bên cạnh đó, thông tin báo chí cần thiết phải có khả năng phát hiện và lựa chọn sự kiện, vấn đề để thông tin phù hợp với bản chất tình hình đang vận động và giá mong đợi của công chúng - xã hội.

Ngoài ra, để đảm bảo hoạt động thông tin báo chí bảo đảm được nguyên tắc tính khách quan, chân thật còn phụ thuộc vào vấn đề lựa chọn góc nhìn, góc độ tiếp cận của phá nhà báo đối với sự kiện và vấn đề thông tin.

Như vậy, có thể thấy rằng, bảo đảm tính khách quan, chân thật trong thông tin báo chí là một quá trình đấu tranh và tự đấu tranh, là yêu cầu không dễ thực hiện.

Mặt khác, báo chí cần thiết phải lựa chọn những chi tiết, dữ liệu nào để tác phẩm báo chí có khả năng nói lên được thực chất của sự kiện và vấn đề. Ở đây không chỉ là sự kiện và chi tiết nào, mà quan trọng là do ai cung cấp - từ nguồn tin nào. Nhà báo viết về một đơn vị hay địa phương, nguồn tin do lãnh đạo đơn vị hay địa phương cung cấp có thể khác hẳn với nguồn tin do quần chúng nhân dân thuộc đơn vị địa phương ấy cung cấp.

Cuối cùng, thông tin báo chí cần phải sử dụng ngôn từ, giọng điệu như thế nào để lột tả được bản chất, sắc thái của sự kiện, vấn đề thông tin đồng thời thể hiện quan điểm của người viết.

Liên quan đến vấn đề đưa tin khách quan, chân thật, báo chí còn phải chú trọng đến việc đưa tin công bằng và cân bằng. Chẳng hạn, công bằng, cân bằng cho những bên liên quan đến sự kiện thông tin, không nên có ý dồn nén chi tiết nhằm thiên vị một cách lộ liễu.

Theo quy luật triết học, mặc dù tính khách quan của báo chí chỉ là tương đối, nhưng nhà báo cần phải có kỹ năng làm khách quan hóa sự kiện và vấn đề thông tin.

Một yêu cầu quan trọng đảm bảo nguyên tắc hoạt động của báo chí đó là tính trung thực. Tính trung thực của báo chí là vấn đề rất cần chú ý trong thực hiện nguyên tắc khách quan và chân thật. Thông tin khách quan, chân thật, công bằng và cân bằng, nhưng quan trọng hơn cả là còn bảo đảm tính trung thực. Đó là đòi hỏi khách quan, tất yếu của hoạt động báo chí. Vấn đề thông tin trung thực đặt ra là báo chí phục vụ ai, nhà báo trung thực với ai, đấu tranh vì lợi ích của ai.

Tóm lại, muốn đề cao việc thực hiện nguyên tắc khách quan chân thật đạt hiệu quả thực tế, yêu cầu hàng đầu đối với mỗi nhà báo là nhận thức tự giác về nghề, về lý tưởng và tinh thần, thái độ phục vụ công chúng và nhân dân; có quan điểm và thái độ hành nghề đúng, có kiến thức, kinh nghiệm thực tế và phương pháp hành nghề phù hợp, có hệ thống kỹ năng hành nghề và tích lũy được những ngón nghề; cách thức lựa chọn thông tin và thể hiện tác phẩm cũng như những phương thức thông tin phù hợp hiệu quả...

Nguyên tắc về tính khuynh hướng

Trên thực tế, hoạt động thông tin báo chí chính là hoạt động sản xuất tin tức, cung cấp thông tin mang tính thời sự hữu ích cho công chúng. Điều này có nghĩa là thông tin sự kiện, sự thật. Trong xã hội phân chia thành giai cấp, thành các nhóm xã hội có quyền và lợi ích khác nhau, thậm chí đối lập nhau, báo chí thể hiện tư tưởng của giai cấp cầm quyền, do đó báo chí luôn mang trong mình tính khuynh hướng của giai cấp lãnh đạo. Đó là quy luật cuộc sống và lẽ tự nhiên, đương nhiên của cuộc đời.

Có thể nhận thấy rằng, mọi tác phẩm văn học nghệ thuật hay báo chí đều bộc lộ tính khuynh hướng của nó. Tác phẩm văn học nghệ thuật, báo chí khi phản ánh hiện thực cuộc sống, phản ánh thực tiễn xã hội, đều phản ánh mang tính tự giác, có tính mục đích, biểu thị thái độ khen - chê, ủng hộ - phê phán....

Do đó, các cơ quan báo chí nào, dù là báo tư nhân hay báo chí nhà nước, đều thể hiện tính khuynh hướng chính trị nhất định. Nhà báo do đó buộc phải bộc lộ khuynh hướng chính trị của mình thông qua hoạt động, mà trước hết và tập trung ở tác phẩm.

Có thể nói, tính khuynh hướng thể hiện như một nguyên tắc tất yếu và phổ biến trong hoạt động báo chí. Có nhiều cấp độ biểu hiện của tính khuynh hướng. Báo chí có thể phản ánh tư tưởng, tình cảm, nguyện vọng và đấu tranh bảo vệ lợi ích của một nhóm xã hội, một giai cấp, một lực lượng chính trị. Chỉ khi nào báo chí tự giác đứng trên lập trường giai cấp, phản ánh tư tưởng, tình cảm, nguyện vọng và kiên trì bảo vệ lợi ích của một giai cấp, khuynh hướng đó gọi là tính giai cấp. Báo chí của ta dưới sự lãnh đạo của Đảng, tự giác đứng trên lập trường tư tưởng giai cấp công nhân, tự giác đấu tranh vì quyền và lợi ích của nhân dân lao động, vì sự nghiệp “dân giàu, nước mạnh, xã hội dân chủ, công bằng, văn minh”, vì lợi ích chính trị của chính Đảng.

Tính Đảng trong báo chí yêu cầu mọi hoạt động báo chí phải thấm nhuần hệ tư tưởng của Đảng, tự giác đứng trên lập trường, quan điểm của Đảng khi tiếp cận, giải quyết các sự kiện và vấn đề thời sự tự nguyện và kiên trì đấu tranh vì lợi ích chính trị của Đảng, vì vai trò và vị thế xã hội và uy tín chính trị của Đảng. Như vậy, tính Đảng là sự phát triển ở cấp độ cao nhất và tự giác nhất của tính khuynh hướng. Như vậy, tính Đảng và báo chí có tính Đảng là đòi hỏi khách quan của cuộc đấu tranh giai cấp, đấu tranh giữa các hệ tư tưởng và giữa các thế lực chính trị; là thuộc tính bản chất, xuyên suốt và chi phối mọi hoạt động báo chí Việt Nam.

Tính Đảng của báo chí đòi hỏi mỗi cơ quan báo chí, mỗi nhà báo cần phải tự giác và nhiệt thành tuyên truyền, giáo dục đường lối quan điểm, chủ trương chính sách của Đảng và pháp luật Nhà nước cho công chúng và nhân dân; động viên cổ vũ toàn dân quán triệt thực hiện trong thực tiễn, giám sát quá trình thực hiện cũng như phát hiện và cổ vũ những nhân tố mới; đồng thời kịp thời phát hiện những nơi làm sai hoặc cố tình vi phạm để đấu tranh bảo vệ đường lối, chính sách, pháp luật. Mặt khác, báo chí là vũ khí sắc bén, lợi hại nhất trên mặt trận đấu tranh tư tưởng - chính trị. Do đó, báo chí cần phải đi đầu trong cuộc đấu tranh chống các tư tưởng thù địch, tư tưởng bảo thủ và lạc hậu.

Quan điểm thông tin, nội dung thông tin và cách thức thông tin của báo chí cần quán triệt các quan điểm và sự chỉ đạo của Đảng, tuân thủ pháp luật và sự quản lý của Nhà nước. Tính Đảng của báo chí đòi hỏi hoạt động của báo chí phải tuân thủ sự lãnh đạo của Đảng và sự quản lý của Nhà nước. Sự lãnh đạo của Đảng và quản lý của Nhà nước đối với hoạt động báo chí là nhằm tạo điều kiện cho báo chí phát triển và để tập trung toàn bộ sức mạnh cũng như quyền

năng sức mạnh thông tin của hệ thống báo chí nước ta vào việc xây dựng, phát triển đất nước vì mục tiêu “dân giàu, nước mạnh, xã hội dân chủ, công bằng, văn minh”.

Sự lãnh đạo của Đảng đối với hoạt động báo chí là trực tiếp toàn diện và triệt để thể hiện qua các phương thức: Đảng lãnh đạo báo chí bằng và thông qua các quan điểm đường lối chính trị, văn kiện chính trị, thông điệp chính trị nhân định hướng nội dung thông tin báo chí đối với những vấn đề trọng tâm xuyên suốt có tính mục đích cũng như đối với những vấn đề trọng tâm trước mắt... Mặt khác, Đảng lãnh đạo báo chí bằng và thông qua Nhà nước; Nhà - và nước quản lý bằng pháp luật, coi pháp luật là tối thượng. Báo chí do đó, cần tuyên truyền giáo dục pháp luật sâu rộng trong nhân dân cũng như giám sát việc thực thi pháp luật của bộ máy công quyền và công dân nói chung. Ngoài ra, Đảng lãnh đạo báo chí bằng và thông qua công tác tổ chức - cán bộ. Theo đó, các cán bộ đảm trách các vị trí, chức danh chủ chốt trong cơ quan báo chí và trong hệ thống báo chí nói chung phải là những đảng viên của Đảng có độ tin cậy và đủ năng lực, phẩm chất để thực hiện nhiệm vụ.

Hơn nữa, Đảng còn lãnh đạo báo chí thông qua công tác kiểm tra, giám sát các hoạt động cũng như các sản phẩm, dịch vụ báo chí - truyền thông, để bảo đảm rằng các sản phẩm và dịch vụ báo chí là đối của Đảng phải đảm bảo chất lượng chính trị, chất lượng văn hóa - khoa học và chất lượng chuyên môn nghiệp vụ.

Như vậy, nếu những phương thức lãnh đạo của Đảng được quán triệt và thực thi hiệu quả trong thực tiễn, thì đó cũng là những phương cách cơ bản trong quá trình xây dựng, phát triển nền “báo chí Việt Nam vững mạnh và chuyên nghiệp” dưới lãnh đạo của Đảng.

Nền báo chí mang đậm tính Đảng, cơ quan báo chí mang đậm tính Đảng đòi hỏi nền báo chí và cơ quan báo chí ấy mang đậm tính chiến đấu mới có thể đấu tranh bảo vệ đường lối quan điểm, chính sách, chủ trương cũng như lợi ích chính trị của Đảng. Tính chiến đấu của báo chí Đảng không chỉ biểu hiện ở việc đấu tranh chống các tư tưởng thù địch bên ngoài và bên trong, mà còn quan trọng là biểu hiện ở tính chiến đấu, ở tinh thần và phương châm đấu tranh phê bình và tự phê bình trong nội bộ Đảng cũng như tự phê bình của Đảng trước nhân dân.).

Có thể thấy rằng, tính Đảng của báo chí Việt Nam đòi hỏi mỗi nhà báo nước ta dù là đảng viên hay chưa (hoặc không) là đảng viên của Đảng - đặc biệt là các tổng biên tập, các biên tập viên... đều phải quán triệt và thực hiện nguyên tắc tính Đảng của báo chí với những nội dung, yêu cầu cơ bản do Đảng nêu ra một cách tự giác và triệt để

Tính dân chủ và nhân dân của báo chí truyền thông

Tính nhân dân là sự phản ánh tư tưởng, tình cảm, nguyện vọng, lợi ích của nhân dân thông qua nội dung, hình thức tác phẩm báo chí và sản phẩm báo chí - truyền thông.

Có thể nói, bản chất hoạt động báo chí là hoạt động truyền thông đại chúng. Bản chất này thể hiện ở các cấp độ từ báo chí là phương tiện và phương thức thông tin - giao tiếp xã hội, báo chí là phương tiện và phương thức liên kết xã hội và báo chí là phương tiện và phương thức can thiệp xã hội. Điều đó có nghĩa là, đối tượng phục vụ, đối tượng phản ánh, nội dung thông tin của báo chí luôn luôn hướng về phục vụ nhân dân, vì lợi ích cơ bản, chính đáng của nhân dân nói chung và mỗi công dân nói riêng. Nhân dân là người sáng tạo nên lịch sử, là nguồn đề tài phong phú vô tận, là nguồn nuôi dưỡng và sức mạnh xã hội của báo chí - truyền thông. Trong nền kinh tế thị trường, nhân dân - công chúng còn là khách hàng của báo chí, là đối tác của báo chí - truyền thông. Vai trò, vị thế xã hội của nhân dân phản ánh và quyết định vai trò, vị thế xã hội và sức mạnh xã hội của báo chí. Lịch sử đã minh chứng rằng, chủ trương, chính sách có thể sai, nhưng nhân dân nói chung bao giờ cũng đúng. Quan điểm của Đại hội Đảng toàn quốc lần thứ VI xác định “dân là gốc”. Quan điểm này là quan điểm xuyên suốt trong mọi lĩnh vực, mọi hoạt động của Nhà nước và xã hội nước ta.

Tính nhân dân của báo chí thể hiện ở chỗ, nhà báo khi thông tin, giải thích và giải đáp các sự kiện, vấn đề thời sự đã và đang diễn ra luôn luôn xuất phát từ lập trường lợi ích của nhân dân, là sự phản ánh tư tưởng, tình cảm, nguyện vọng và bảo vệ lợi ích của nhân dân cũng như sự tiến bộ xã hội nói chung Chủ tịch Hồ Chí Minh nói: “Chúng ta phải yêu dân, thì dân mới yêu ta, kính ta”. Đó là tư tưởng xuyên suốt và cũng là lời dạy chí tình chí nghĩa về nguyên tắc hành nghề tác nghiệp cho các nhà báo Việt Nam - luôn luôn vì công chúng và nhân dân mình. Quán triệt tư tưởng này, nhiều nhà báo chúng ta đã không ngại khó khăn, phức tạp và nguy hiểm đến lợi ích và tính mạng của mình để tích cực khám phá

đấu tranh với nhiều vụ việc tiêu cực, tham nhũng vì lợi ích chính đáng của người dân và nhằm bảo vệ đường lối, chính sách và pháp luật.

Từ những phân tích trên, có thể thấy, báo chí lấy lợi ích chính đáng của đông đảo làm cơ sở hoạt động. Mặt khác, đối tượng phản ánh của báo chí chủ yếu là đời sống thường ngày của nhân dân, báo chí cách mạng chủ yếu nhằm thuyết phục và vận động nhân dân, chứ không phải chủ yếu làm hài lòng một người, luôn luôn đứng về phía lợi ích của nhân dân - “dân là gốc”; gần gũi, gần bó với nhân dân, dùng “lời ăn tiếng nói của nhân dân” làm chất liệu ngôn từ,... Nhân dân là đối tượng tác động, đối tượng thuyết phục của báo chí; là sức sống của báo chí, là nguồn sức mạnh của báo chí - quyết định vai trò vị thế xã hội của báo chí; là trường học, là người thầy của nhà báo... Trong các tác phẩm báo chí, hình ảnh nhân dân nói chung và công dân nói riêng cần được đề cao và trở thành cảm hứng chủ đạo của nhà báo. Tránh tình trạng khi phỏng vấn quan chức thì kèm theo họ tên và hàng loạt chức vụ đầy đủ, còn khi phỏng vấn người dân thì chỉ chú thích một người dân”; hoặc ngay trong tác phẩm báo chí, hình ảnh và phát biểu của nhân dân chưa được chú trọng đúng mức...

Thể hiện tính nhân dân và dân chủ, báo chí không chỉ phản ánh các ý kiến riêng lẻ hay đại diện trong nhân dân, mà quan trọng hơn là tiến hành các khảo sát, điều tra xã hội học để nắm được các vấn đề cả bề rộng lẫn chiều sâu mà nhân dân quan tâm để có cách thức tiếp cận và thông tin đúng, trúng và kịp thời, giúp Đảng và Nhà nước có thể điều chỉnh chủ trương, chính sách phù hợp lòng dân hơn; đồng thời trân trọng và bảo vệ lợi ích mỗi - công dân, mỗi thân phận con người mỗi khi gặp sự bất trắc.

Mặt khác, thể hiện tính nhân dân và dân chủ, báo chí chú trọng cung cấp kiến thức, kỹ năng và kinh nghiệm về mọi lĩnh vực đời sống xã hội, nhất là về khả năng tham gia các hoạt động - kinh tế - xã hội, về kiến thức, hiểu biết pháp luật và ý thức chấp hành pháp luật,... để vừa thỏa mãn nhu cầu nâng cao dân trí, vừa đáp ứng nguyện vọng thể hiện tính dân chủ. Dân trí là tiền đề và điều kiện bảo đảm nâng cao trình độ và chất lượng dân chủ xã hội nói chung cũng như ý thức dân chủ của công dân.

Nguyên tắc về tính dân tộc và tính quốc tế trong hoạt động báo chí

Khái niệm dân tộc cũng được hiểu trên nhiều quan điểm, ở những thời kỳ và những bình diện khác nhau. Ở phương Tây, khái niệm dân tộc xuất hiện cùng

với sự ra đời của phương thức sản xuất tư bản chủ nghĩa. Ở nước ta, do đặc thù của quá trình phát triển, quan niệm dân tộc được hình thành từ rất sớm. Cho đến nay, trên góc độ lý luận chủ nghĩa xã hội khoa học, khái niệm dân tộc được hiểu là cộng đồng người có mối liên hệ chặt chẽ, có sinh hoạt kinh tế chung và ngôn ngữ riêng và những nét văn hóa đặc thù. Theo nghĩa này, dân tộc được hiểu như một tộc người hay một dân tộc trong một quốc gia đa dân tộc. Bên cạnh đó, dân tộc còn có ý nghĩa là một cộng đồng người ổn định hình thành nhân dân của một nước, của lãnh thổ, của quốc gia có nền kinh tế thống nhất và tiếng nói, chữ quốc ngữ chung và có ý thức về sự thống nhất đất nước của mình, cùng gắn bó với nhau vì lợi ích chính trị, kinh tế, văn hóa... Theo nghĩa này, dân tộc đồng nghĩa với quốc gia - dân tộc” với nghĩa thứ nhất, dân tộc là một bộ phận của quốc gia; với nghĩa thứ hai, dân tộc là toàn bộ nhân dân của quốc gia đó - quốc gia dân tộc”.

Quan điểm của Đảng và Nhà nước ta về vấn đề dân tộc trong mối quan hệ với quốc tế vô sản cũng có những thay đổi, nhất là từ sau năm 1991. Trước hết, Đảng Cộng sản phải làm hết sức mình cho quốc gia, dân tộc mình hưng thịnh, đồng thời trong quá trình đó, tham gia giải quyết những vấn đề khu vực và quốc tế, góp phần vì mục tiêu hòa bình, ổn định và phát triển. Báo chí giáo dục chủ nghĩa yêu nước thương dân; góp phần hun đúc ý chí và bản lĩnh dân tộc cho con người Việt Nam, nhất là cho giới trẻ. Ý chí và bản lĩnh ấy không chỉ thông qua học tập và lao động sáng tạo, ý thức trách nhiệm Với công việc, với việc thực hiện quyền và nghĩa vụ công dân... mà còn thông qua những thái độ và hành vi cụ thể về đạo đức, lối sống, về hành xử hàng ngày, ví như văn hóa tiêu dùng “người Việt Nam ưu tiên dùng hàng Việt Nam” theo tinh thần Chỉ thị của Bộ Chính trị Trung ương Đảng.

Cao hơn nữa, tính dân tộc đòi hỏi báo chí tôn trọng và đấu tranh bảo vệ lợi ích, bản sắc văn hóa... của các dân tộc trong cộng đồng các dân tộc Việt Nam; đồng thời tôn trọng giá trị của các dân tộc trên thế giới.

Do đặc trưng và mối quan hệ phổ biến của hoạt động thông tin - truyền thông, báo chí có vai trò rất to lớn trong quá trình tham gia giải quyết các vấn đề dân tộc, quốc tế, nhất là trong thời kỳ toàn cầu hóa và hội nhập kinh tế quốc tế. Quán triệt tính dân tộc và quốc tế, báo chí Việt Nam ngày càng thực hiện tốt quan điểm đối ngoại của Đảng và Nhà nước ta: “Việt Nam muốn là bạn với tất cả các nước”.

Tính dân tộc và quốc tế cũng đòi hỏi báo chí tham gia xây dựng, bảo vệ và quảng bá thương hiệu Việt trên phạm vi toàn cầu. Vấn đề xây dựng, bảo vệ và quảng bá thương hiệu Việt cần trở thành trách nhiệm, nghĩa vụ và tình cảm nhiệt thành của mỗi công dân Việt Nam, trước hết là trách nhiệm chính trị, trách nhiệm xã hội, trách nhiệm pháp lý và đạo lý của mỗi nhà báo mỗi sản phẩm báo chí.

Nguyên tắc tính nhân văn trong hoạt động báo chí

Trong cuộc sống cũng như trong văn học và báo chí, các khái niệm tính nhân đạo, tính nhân văn và tính nhân loại có cùng phạm trù ngữ nghĩa nhưng biểu hiện ở các cấp độ và sắc thái ngữ nghĩa khác nhau.

Nhân văn, có thể hiểu là những phẩm chất đạo đức thể hiện nhận thức, thái độ và hành vi sự thương yêu, quý trọng, chăm sóc và bảo vệ con người, nhất là những con người, những thân phận đang gặp những khó khăn bất trắc. Khái niệm nhân văn thuộc về văn hóa của loài người, tức là những tính chất “giá trị văn hóa chung của loài người, của nhân loại”. Theo đó, tính nhân văn nhấn mạnh đến việc báo chí đề cao, quý trọng, ca ngợi và bảo vệ những giá trị văn hóa chung của cộng đồng, vì cuộc sống và lợi ích chính đáng của con người và của cộng đồng. Tính nhân loại, theo đó, thường được hiểu là báo chí tôn trọng, bảo vệ và truyền bá những giá trị văn hóa chung nhất của nhân loại, không phân biệt dân tộc, tôn giáo,..., trong thực tế hiện nay, đó là mục tiêu vì hòa bình, ổn định, sự tiến bộ và phát triển bền vững của cộng đồng quốc tế, sự bình đẳng của các quốc gia, các dân tộc trên khắp hành tinh.

Trong báo chí truyền thông, tính nhân văn, nhân loại thể hiện nhận thức, thái độ và hành vi ứng xử của con người; đó là thái độ tiếp cận, đánh giá các sự kiện và vấn đề trong cuộc sống hàng ngày liên quan đến cộng đồng cũng như những số phận con người; đó là quan điểm, thái độ và những nỗ lực không mệt mỏi trong cuộc đấu tranh vì quyền con người, dân chủ, dân sinh, vì sự tiến bộ xã hội và những giá trị nhân đạo chân chính.

Nhân văn, nhân loại là hệ thống giá trị chung của loài người; đồng thời hệ giá trị ấy lại biểu hiện cụ thể ở mỗi cộng đồng, dân tộc theo bản sắc văn hóa và trình độ phát triển của mình. Bất kỳ ai, dân tộc nào, sống ở đâu,... cũng đều có khát vọng sống, mong muốn có cuộc sống ấm no, hạnh phúc trong hòa bình.

Trên tinh thần dân tộc, yêu nước, với lịch sử hàng ngàn năm đáng tự hào về ý chí quật cường, báo chí Việt Nam tự giác và kiên quyết đấu tranh bảo vệ độc lập dân tộc và quyền con người cũng như các giá trị nhân văn cao cả; kiên định đi theo tư tưởng, lý tưởng cách mạng, bảo vệ nền dân chủ cách mạng, bảo vệ quyền và lợi ích hợp pháp của nhân dân.

Những quan niệm, quan điểm tiếp cận về hệ giá trị chung ấy cũng như dạng thức biểu hiện nó trong thực tế cuộc sống tùy thuộc vào các nền văn hóa, lịch sử hình thành và trình độ phát triển của mỗi nước, mỗi khu vực. Trong xã hội phân chia thành giai cấp, thành các nhóm xã hội có lợi ích khác nhau, quan điểm và cách thức tiếp cận vấn đề này cũng không giống nhau. Hàng ngày báo chí nước ta đã cố gắng phản ánh sự đa dạng phong phú, muôn màu muôn vẻ các giá trị văn hóa và các hình thức sinh hoạt văn hóa của cộng đồng các dân tộc Việt Nam, qua đó góp phần bảo vệ, giữ gìn, phát huy truyền thống, bản sắc văn hóa các dân tộc, và khơi dậy tiềm năng sáng tạo của mỗi con người, mỗi nhóm xã hội, cũng như của mỗi dân tộc vì sự phồn thịnh của cộng đồng các dân tộc Việt Nam. Nhưng quan trọng hơn là, qua đó báo chí thể hiện mong muốn, nguyện vọng thiết tha ngàn đời của cộng đồng các dân tộc Việt Nam là được sống trong hòa bình, ấm no, hạnh phúc trẻ em được cắp sách đến trường, ai cũng có cơm ăn áo mặc, ai cũng được học hành”, vì mục tiêu “dân giàu, nước mạnh, xã hội dân chủ, công bằng, văn minh”. Đó là mục tiêu nhân văn cao cả mà báo chí và những người làm báo cùng với toàn thể dân tộc mình phấn đấu, chiến đấu không ngừng nghỉ, không mệt mỏi.

Những năm trở lại đây, cùng với những đóng góp của báo chí vào sự nghiệp đổi mới và phát triển đất nước, công chúng xã hội cũng đã nhìn nhận ngày càng nghiêm túc hơn trước những gì báo chí đã và đang thông tin cho công chúng, suy ngẫm lại những điều căn cốt trong cuộc sống và sự phát triển của cộng đồng; từ đó công chúng lựa chọn sản phẩm báo chí nào nên đọc và xem có thể gửi gắm được niềm tin, cao hơn là có thể tin cậy được, do đó, tính nhân văn của báo chí và niềm tin của công chúng đối với báo chí hiện nay là một trong những vấn đề cần được quan tâm đúng mức.

Có thể dẫn ra rất nhiều sự kiện tương tự để nhìn rõ thêm những góc khuất của thông tin báo chí khi nói về tính nhân văn của báo chí và niềm tin của công chúng hôm nay. Với mỗi nhà báo, việc đảm bảo nguyên tắc nghề nghiệp là tôn trọng sự thật, bảo đảm tính khách quan chân thật của thông tin báo chí là tiêu chí

quan trọng hàng đầu. Tính khách quan chân thật của báo chí đòi hỏi báo chí không nhất thiết cần phải thông tin và cũng không thể thông tin tất cả những gì có thật xảy ra, mà cần chọn lựa những gì có ích cho công chúng, nhân dân và đất nước mình. Thông tin là phải đúng - cái đúng mang tính bản chất sự kiện và vấn đề, đồng thời cái đúng ấy lại cần đòi hỏi bảo đảm lợi ích cho công chúng và nhân dân khi thông tin và hàm lượng văn hóa của thông tin, đặc biệt là đề cao tính nhân đạo và nhân văn của thông tin báo chí. Có thể nói, tính nhân văn của báo chí như sợi chỉ đỏ xuyên suốt, liên kết cộng đồng hướng tới giá trị cao cả nhất - vì con người với những quyền lợi gần gũi thiết thực hàng ngày của họ và những giá trị nhân bản, vì sự phát triển bền vững của cộng đồng xã hội. Tính nhân văn chính là sợi dây vô hình kết nối con người trên khắp hành tinh lại với nhau. Cái gì đã khơi thức giá trị trong mỗi con người và tạo nên sức mạnh cảm xúc, nếu không phải tính nhân văn?

Tính nhân văn của báo chí vừa là vấn đề có tính chất trừu tượng, nhưng lại rất cụ thể và hiện hữu trong mỗi tác phẩm hay sản phẩm báo chí. Tính nhân văn của báo chí được thể hiện qua nhiều cấp độ khác nhau căn cứ vào những yếu tố như ưu tiên cho những vấn đề thời sự liên quan tới hoạt động sản xuất kinh doanh nhằm giúp cho hoạt động này được phát triển đa dạng, tăng cường phát triển bền vững, nâng cao chất lượng đời sống nhân dân. Bên cạnh đó, báo chí nên tiếp cận và khơi gợi sự việc, sự kiện từ góc nhìn nhân bản nhằm phản ánh và lan tỏa năng lượng tích cực cho xã hội. Mặt khác, yếu tố nhân văn của báo chí cũng thể hiện ở khía cạnh lựa chọn, phân tích đi sâu vào góc độ nhân văn, tươi sáng, lạc quan của một tác phẩm, một vấn đề, một sự kiện... Hơn nữa, ngôn ngữ thể hiện trong tác phẩm báo chí cũng là một yếu tố quan trọng để thể hiện tính nhân văn của báo chí. Việc chọn lựa chi tiết và cách dùng từ ngữ, giọng điệu liên quan mật thiết với nhau. Ngôn ngữ báo chí, chủ yếu là ngôn ngữ sự kiện, người viết nên để cho sự kiện và chi tiết giao tiếp trực tiếp với công chúng, để cho sự kiện và chi tiết nói lên bản chất sự kiện, vấn đề thông tin và ý đồ, ý định của nhà báo, nhà báo không cần và không nên dùng từ ngữ khoa trương, sáo rỗng, bốc lên làm cho thông tin sự kiện trong bài viết nhẹ tênh, nhạt nhẽo, thậm chí sự kiện thông tin bị sai lệch, bóp méo. Việc lựa chọn thời điểm đăng tin tác phẩm báo chí cũng là một trong những yếu tố thể hiện tính nhân văn của báo chí.

Hiện nay trên thế giới, báo in đang rơi vào giai đoạn khủng hoảng khi mà công nghệ khoa học đã mang tới cho con người những phát minh, sáng tạo mới lạ, công nghệ số cho phép con người có thể đọc, xem, nghe tin tức thông qua các thiết bị điện tử di động. Ví dụ như báo in của Mỹ đang trong giai đoạn khủng hoảng khá trầm trọng và nhân cuộc khủng hoảng này, người ta nói báo in sẽ chết. Nhưng cũng vài năm nay, báo in Mỹ đã và đang tìm kiếm phương thức tồn tại và con đường phát triển của mình. Thông qua đọc báo trả tiền trên mạng Internet và sự kết hợp linh hoạt giữa nó với các dạng thức truyền thông trên mạng thông tin toàn cầu. Trong khi đó, báo in châu Á (như ở Nhật Bản và Ấn Độ) lại vẫn hầu như chưa có chuyện gì lớn xảy ra. Nhưng thực tế cũng cho thấy, một số ấn phẩm báo in Việt Nam suy giảm lượng phát hành trông thấy.

Như vậy, trong nhiều nguyên nhân đánh mất công chúng và quan trọng nhất là làm suy giảm niềm tin vào thông tin báo chí, thì hàm lượng văn hóa và tính nhân văn của sản phẩm báo chí có ảnh hưởng, chi phối không nhỏ. Do đó, “phẩm chất quan trọng nhất của nhà báo nằm ở khả năng phân tích vấn đề, khả năng hoài nghi, biết hoài nghi và biết cách thoát ra khỏi hoài nghi.

Bảo đảm tính nhân văn, yêu cầu nhà báo cần tích lũy điều kiện cần và đủ về kiến thức và kinh nghiệm, quan điểm và thái độ, bản lĩnh và kỹ năng thể hiện. Mặt khác, thể hiện tính nhân văn không phải là vấn đề trừu tượng hay cao siêu, mà là từ cái tâm của nhà báo và từ những thái độ và kỹ năng, thao tác hàng ngày trong cuộc sống và trong tác nghiệp, như thái độ và hành vi đối với những con người bình dị xung quanh, những con người bất hạnh có hoàn cảnh éo le, hay thậm chí, đối với những con người đang vào vòng lao lý mà nhà báo vừa phê phán vừa có thể chia sẻ, không a dua “đậu đổ bìm leo”, không “té nước theo mưa”, càng không “đục nước béo cò”, hay “đâm bị thóc chọc bị gạo”.

Trong thực tế hoạt động báo chí truyền thông, các nguyên tắc này thường được thể hiện một cách tổng hợp, đan quện vào nhau, tùy từng sự kiện, vấn đề và bối cảnh thông tin cụ thể mà nguyên tắc nào đóng vai trò chi phối. Nhìn tổng thể xét cho cùng, nguyên tắc tính Đảng là cơ sở và phương hướng nhận thức, tính nhân văn là mục đích cao cả của hoạt động báo chí. Bởi vì, cuối cùng, tính Đảng cũng vì sự phát triển và tiến bộ xã hội, nhằm đem lại lợi ích cho đông đảo nhân dân lao động cũng như cho con người, dân tộc và đất nước nói chung. Bảo đảm tính nhân văn và gia tăng hàm lượng văn hóa trong sản phẩm báo chí - truyền thông, cũng như đáp ứng yêu cầu cơ bản của tính Đảng, yêu cầu nhà báo

cần tích lũy điều kiện cần và đủ về kiến thức quan điểm, thái độ hành nghề, bản lĩnh và kỹ năng nghề nghiệp là yêu cầu quan trọng đối với mỗi sản phẩm báo chí và đối với mỗi nhà báo trong hoạt động báo chí của mình.

TTBD ĐBDC

